

արուեստը, ճանաչել, նրբամտութիւնն ու ստեղծագործութեան հանճարը իրենց ծայրայեղ փառքով։ Այդ մասեաններէն մէկը մանուանդ փորագրի Աւետարանն էր, հսկաւակ վեց հարիւր տարի առաջ գրուած ըլլալուն, կը մնար զեռ անաղարտ, անսլշլու ու անմաշ։ Չայն գրողը սարկաւազ մը եղած էր, որ Ս. Մատենին իւրաքանչիւր զլուրէ կրցած էր զարգացրել երփներանգ թանազրեքով, հրեշտակատառերով ու այլ խորհրդաւոր մանրանկարներով, յաճախ կարմիր կապոյտ կանանչ ներկեր գործածելով զիրի մը այլեւայլ մասերուն համար ու տալով անոնց՝ մեր հասակը ունեցող սղաքը իսկ առիճներու հրապոյր մը։

Անգամ մը որ սարկաւազին թղլտուութիւնը ստանայինք, ալ չէինք կրնար ձեռքէ վար ձգել մասեանները։ Աւետարաններու իւրաքանչիւր գրուազը պարզ-զ պատկերներ յաւելուցարար կը պարարէին մեր աչքերը և հիացումով կը զիտէինք անոնցմէ շատերուն զլուրները, որոնք կը ժպտէին մեզ իրենց սկզբով լուսեղէն թագով և գարեբու ժամանցէն ետք իսկ կը պատէին ինքուրթեան գրողը։

Մագալաթ բաւր անձանթ էր մեզ, սարկաւազը կը բացարարէ թէ այն գարեբուն երբ թուղթ չիկար, նէյրանի մութը կը յղկէին, կը կը մարբէին և անոնց վրայ կը գրէին գրեքը։ Ինչպիսիք մը երկու երեք տարի աշխատելով հազիւ կրնար գրել մասեան մը, որուն մագալաթը, մելանը, սկիզբումը, նկարը ամենքն

ալ ինք պիտի կազմէր ու պատրաստէր և այս պատճառով էր որ իրենց մամանակին իսկ այնչափ թանկագին էին այս գիրքերը և մեծատուններ, իշխաններ ու ազնուականներ միայն կրնային գնել զանոնք ու եկեղեցիներու նոսրիւն, իրենց հալալ վասակներով։

Եւ հիմա երբ Հայ տպագրութեան շորս հարիւրամեակն է որ կը տօնենք, հայ մամուլին ինչ բովեթէ անցած ըլլալը հասկնալու համար անհրաժեշտ էր այս վեցուշուները ընել ու անհուն երախտագրութեամբ յաւերժացնել յիշատակը մեր նախնիներուն, որոնք այնչափ գեթմարգիտյին աշխատութեամբ կենդանի պահած են հայ գրականութիւնն ու զընդգրութիւնը և զայն մինչեւ 1512 թուականը հարցաւազած, որ առաջին անգամ տպագրուած է հայերէն Սաղմու մը։

Կաւր

1512-1912

Այսօր երբ գրիչը ձեռք կ'առնեմ, երեւակայութեան առջեւ կը պատկերանայ Գէորգ սարկաւազը իր պարթեւ հասակով, պատկառելի զէւքով, նախընտրաբար ու ալեհեր մօրուքով։

Այնթագի հեղեղներն մէջ ծանցայ զինքը, երբ դեռ շատ փարթիկ մամուլաութիւն կ'ընէր։ Բայց հասակակիցներու սիրելին էր սարկաւազը, անոր համար որ եկեղեցիին զանձատունն ալ իր ձեռքն էր և մենք զպրօցականներու երբ կիրակի օրեր մեր մանկական Պատարագը կ'ընէինք, կը յօժարէր մեզ արտասագրել մանկական փոքր բուրձաններ, սաղաւարտներ ու քլոցներ, որոնք զանձատան մէջ պահուած կը մնային, հանգիստութեամբ թափարնեբու առ թիւ փոքր գովերներու կողմէ գործածուելու համար։

Սարկաւազը այսչափով ալ չէր սահմանափակէ իր հաճոյակատարութիւնը, Պատարագի ստեղծող քարոզ խոսուէր, ինչ որ առնուազն ժամ մը կը տեւէր, ինք խորանին ետին՝ զանձատան սրբազան առարկաները զաստիճելու կ'ընդէր և կոտորեալ երկայնամտութեամբ մեկի մեկի ցոյց կու տար մեզ նախնիներէ կտակուած թանկագին նշխարները։

Ամենէն աւելի կը զուգուրար մեկ քանի հին Աւետարաններու և սրբազան մասեաններու վրայ, որոնց չէր ներքեր որ ոչ որ ձեռք գոցներ։ Բայց մենք սերտած էինք իր սկար կողմը, սարկաւազին ամենէն մեծ փառասիրութիւնը կամ զգիտին հետ Եսայական երգէլ էր փոխն ի փոխ, Հանգիստ օրեր՝ Վեհափառ իր կամօղիկասկան աթոռէն կը կտէր օրուսն Օրհնութիւնը, որուն առաջին տունը աւարտելուն պէս՝ անորկողը հրաման կ'ընէր որ երկրորդ տունն ալ՝ զիմացի զատեն սարկաւազը երգէ։ Եւ այսպէս տղանեւարաս երկու հոգեւորականներ, երկուքն ալ եկեղեցիին համար հոգի տուող տխրեաններ, խորպիտ զիտակ իրենց երգածին վեհութեանը՝ թէ՛ կ'ըզածուէին և թէ՛ կը թողնէին հաւատացեալներու հոն բողբոջութիւնը։ Սարկաւազը իր երգածին իմաստը կը հասկնա՞ր թէ ոչ, առիկա անձանթ կը մնար, բայց անոր հոգին կը թափանցէր նախնեաց Եսայականներուն խորը և արցունքի կամ լընեւ արագ արագ կ'սկսէին հոսիլ ձերմակ մօրուքն ի վար։

Այդ օրերը իր բարութեան գագաթնակէտը հասած կ'ըլլար սարկաւազը՝ և մենք օգտուելով անոր նպատակարար արտագրութեանն, կը թախանձէինք որ սակեպատ կողքով գրեքը մեզի ցուցնէ։ Գիրքը ըսելով սակայն կարելի չէ բացատրել այն հազարապիտ գոհակները որոնց իւրաքանչիւր մասին վրայ կը սաւառնէին զեզ-